

ΤΕΜΑΧΙΟΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΑΝΑΓΛΥΦΟΥ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

Ἐν Τυρνάβῳ κατὰ τὸν μῆνα Ἰούλιον 1935 εὔρον ἀπερριμένον ἐν τῷ ἱερῷ Βήματι τῆς ἐκκλησίας τῶν ἁγίων Ἀναργύρων τεμάχιον Βυζαντινοῦ ἀναγλύφου, λευκοῦ μαρμάρου, τὸ ὁποῖον ἀνήκει εἰς τὴν ἄνω ἀριστερὰν γωνίαν ἀναγλύφου τετραγώνου, ἔχοντος προτομὴν τῆς Θεοτόκου Δεομένης, ἐχοίσης ἴσως τὸν

Ἐκ Τυρνάβου. Τεμάχιον Βυζαντινοῦ ἀναγλύφου τῆς Θεοτόκου.

παῖδα Ἰησοῦν ἐντὸς δίσκου κοίλου πρὸ τοῦ στήθους (Ἐγκαρδιωτίσεως), ὡς ἐκ τοῦ ἐν αὐτῷ παρασταμένου Ἀγγέλου ἐν προτομῇ λιτανεύοντος ἐξάγεται (ἴδε εἰκ.).

Τὸ τεμάχιον τοῦτο, ἔχον ὕψος 0,24, πλάτος 0,20 καὶ πῦχος 0,06 εἶναι ἀποκεκρουμένον δεξιὰ καὶ κάτω καὶ πλαισιοῦται κατὰ τὰς δύο πλευρὰς ἄνω καὶ ἀριστερά. Ἔχει δὲ ἐντὸς ἐν ἀναγλύφῳ Ἀγγελον περωτόν, ἐν προτομῇ, βλέποντα ἔμπρὸς καὶ ὀλίγον δεξιὰ λιτανεύοντα, ἐκτείνοντα δεξιὰ ἀμφοτέρας τὰς χεῖρας, τὰς ὁποίας ἔχει

κεκαλυμμένας δι' ὑφάσματός τινος ἢ σουδαρίου, ὡς βλέπομεν εἰς πολλές παλαιὰς εἰκόνας ἢ τοιχογραφίας τῆς Θεοτόκου, ἐν αἷς ἴστανται ἑκατέρωθεν αὐτῆς δύο ἄγγελοι ὁλόσωμοι ἢ ἐν προτομῇ ἐν ὁμοίᾳ στάσει λιτανεύοντες καὶ ἔχοντες κεκαλυμμένας τὰς χεῖρας διὰ σουδαρίου ἢ κροτοῦντας σταυρὸν κλπ.¹

Ἐμπροσθεν τοῦ Ἀγγέλου εἶναι ἀνάγλυφον τόξον ἐκ τριῶν ταινιαῶν, μιᾶς πλατείας καὶ δύο στενῶν ἑκατέρωθεν. Τὸ τόξον τοῦτο ἀνήκει εἰς κύκλον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἐν ἀναγλύφῳ προτομὴ τῆς Θεοτόκου Δεομένης, φερούσης, πιθανῶς, ὡς εἴπομεν, πρὸ τοῦ

1. Οὕτως ἐν παλαιᾷ Βυζαντινῇ εἰκόνι τῆς Θεοτόκου ἀποκειμένη ἐν Ἰταλίᾳ καὶ φερομένη ὑπὸ τὸ ὄνομα S. Maria de perpetuo succursu· ἀλλ' ἐκεῖ οἱ ἄγγελοι εἶναι ὁλόσωμοι καὶ φέρουσι σταυρὸν, λόγχην καὶ σπόγγον· ἐπίσης καὶ εἰς πολλές ἄλλας εἰκόνας παλαιὰς.

στήθους τὸν παῖδα Ἰησοῦν ἐν δίσκῳ κοίλῳ, ὡς ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τοῦ Χριστοῦ Παντοκράτορος ἐν τῷ Μουσεῖῳ τῶν Θηβῶν, ἔνθα ὁ Χριστὸς ἐν προτομῇ ὡς Παντοκράτωρ κεῖται ἐντὸς κύκλου ἐκ τριῶν ταινιῶν μετὰ τεσσάρων κόμβων¹. Ἐκατέρωθεν δὲ τῆς Θεοτόκου ἦσαν δύο Ἅγ- γελοι λιτανεύοντες, ὧν διεσώθη ὁ ἐν τῇ ἀριστερᾷ γωνίᾳ.

Ἐντὸς τοῦ δίσκου καὶ ἀριστερὰ διεσώθη ἐγγάρακτον τὸ γράμμα Μ καὶ πρὸ αὐτοῦ ἕνη πλαγίας γραμμῆς, ἐξ ὧν ἐμφαίνεται ὅτι ἔχομεν τὴν συντετημημένην λέξιν Μ-Ρ=ΜΗΤΗΡ. Δεξιὰ δὲ θὰ ὑπῆρχε ἡ ἑτέρα συντετημημένη λέξις ΘΥ=ΘΕΟΥ. Ἐκ τοῦ διασωθέντος λοιπὸν γράμματος Μ- καταφαίνεται ἀδιστακτως ὅτι πρόκειται περὶ ἀναγλύ- φου τῆς Θεοτόκου.

Τὸ ζήτημα εἶναι ἂν τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο ἦτο τετραγώνον ἢ ὀρθο- γώνιον. Διότι, ἂν ἦτο τετραγώνον ἢ Θεοτόκος Δεομένη θὰ παρίστατο ὀλόσωμος, ὡς ἐν τῷ ἀναγλύφῳ τῆς Μακρινιτίσης (Μακρινίτις), κατ' ἐνώπιον φέρουσα ἐν δίσκῳ τὸν Ἰησοῦν², τὸ δὲ τῆξον ἀψίδος θὰ ἔστηριζέτο ἐπὶ δύο κιονίσκων. Ἐκατέρωθεν θὰ ἦσαν δύο ἄγγελοι λι- τανεύοντες. Πιθανώτερον εἶναι ὅτι τὸ ἀνάγλυφον θὰ ἦτο τετραγώνον.

Τετραγώνους παλαιὰς εἰκόνας τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, φερούσας ἐντὸς ὁμοίου κύκλου ἐν προτομῇ τὸν Χριστόν, τὴν Θεοτόκον καὶ τὸν Ἅγιον Νικόλαον τὸν ἐν Βουνένη τῆς Θεσσαλίας, εἶδομεν ἐρριμένους ἐντὸς τοῦ ἀγίου Βήματος τοῦ ἐν Τυρνάβῳ ναοῦ τοῦ ἀγίου Νικολάου τοῦ Νέου τοῦ ἐν Βουνένη, ἐπονομαζομένου Βλαχονικόλα, ἐκ τῆς ἐκεῖ συ- νοικίας τῶν Βλάχων· ἀλλ' ἔλλειπει χρόνου δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἐξετά- σωμεν λεπτομερῶς τόσον τὰς εἰκόνας ταύτας, ὅσον καὶ ἄλλας παλαιὰς εἰκόνας συνεσωρευμένας ἐν τῷ ἱερῷ Βήματι. Σημειούμεθα δὲ ὅτι μό- νον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ ἐσώθησαν ἐν τῷ ἱερῷ Βήματι τοιχογραφίαι τοῦ ΙΓ' αἰῶνος ἐν τε τῷ μύτικι, ἐν τῇ Προθήσει καὶ ἐν τῷ Διακονικῷ, ἐνῶ αἱ λοιπαὶ τοιχογραφίαι ἐπεχρίσθησαν δι' ἀσβέστου, ὡς καὶ τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν³.

1. *Γ. Σωτηρίου*, Recueil d' études dédiées de M. P. Kondakov, Prague 1926, 128, εἰκ. 2.

2. *Ν. Ι. Γιαννοπούλου*, Αἱ παρὰ τὴν Δημητριάδα Βυζαντιναὶ μοναὶ Ἐπε- τηρεῖς Ἐταίρ. Βυζαντι. Σπουδῶν, τόμ. Α', 1924, σ. 210 κ. ἑ.

3. Κατὰ τὴν παράδοσιν καὶ τὸν *Ν. Γεωργιάδην* (Θεσσαλία σ. 254 ἐκδ. σ' 1881, ὁ Τύρναβος ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Τούρκου κατακτητοῦ τῆς Θεσσαλίας Τουρ- χὰν Βέη, ιδρύσαντος τζαμίον καὶ τὸν ναὸν τοῦ ἀγίου Νικολάου τοῦ γέροντος, ἀρχιεπισκόπου Μύρων τῆς Λυκίας, σφριζόμενον ἀκόμη καὶ λεγόμενον τοῦ *Τουρ- χὰν*. (Περὶ *Ν. Ι. Γιαννοπούλου*, Χριστ. ἐπιγρ. Bulletin de Correspon-

Δυστυχῶς δὲν ἔχομεν ὁλόκληρον τὸ ἀνάγλυφον τῆς Θεοτόκου. Ἴσως τοῦτο νὰ κεῖται ἐπεστρωμένον εἰς τὸ δάπεδον τῆς ἐκκλησίας τῶν ἁγίων Ἀναργύρων ἢ ἄλλης τινὸς ἐν Τυρνάβῳ ἀνεστραμμένον. Δὲν εἶναι δὲ σπάνιον τὸ φαινόμενον τοῦτο, διότι εἰς πολλὰς παλαιὰς ἐκκλησίας τὰ παλαιότερα ἀνάγλυφα καὶ ἐπιγραφὰς ἔχουσιν ἐπεστρωμένα ἐν τοῖς δαπέδοις, ὡς ἐν τῇ Ἄνω καὶ Κάτω Μονῇ Ξενιάς. ἐν Δέσλανῃ τῆς Ἀγιᾶς καὶ ἀλλαχοῦ. Ἄλλ' ἀπαιτεῖται λεπτομερὴς ἔρευνα, ἣν ἐγὼ δὲν εἶχον καιρὸν νὰ ἐκτελέσω.

Χρονολογικῶς τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο ἀνάγεται εἰς τὸν ΙΓ' πιθανῶς αἰῶνα καὶ ὑποθέτω ὅτι θὰ εἶναι σύγχρονον μὲ τὸ ἀνάγλυφον τῆς Μακρινίτισης.

Παρέλαβον δὲ τὸ τεμάχιον τοῦτο ἐκ τοῦ ἐν Τυρνάβῳ ναοῦ τῶν ἁγίων Ἀναργύρων καὶ κατέθεσα αὐτὸ εἰς τὸ Μουσεῖον Ἀλμυροῦ, ἐνθα ὑπάρχει καλὴ ἀρχαιολογικὴ συλλογὴ Βυζαντινῶν ἀρχαίων.

Βόλος τῇ 23 Μαρτίου 1936

Ν. Ι. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

---

dance Hellénique, tom. XXIII, 1900, σελ. 414 ἀριθ. 38). Ἐὰν ὁ Τύρναβος δὲν ὑπῆρχε πρὸ τοῦ ΙΕ' αἰῶνος καὶ συγκρίσθη ὑπὸ τοῦ Τουρχάν Βέη, θὰ ἐσφύζετο κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα ἡ ἀρχαία Φάλασσα παρὰ τὸ Τατάρ, ἐξ ἧς θὰ μετεφέρθη τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο εἰς Τύρναβον.